

Moje szanse z znalezieniu pracy - sytuacja osób niepełnosprawnych na rynku pracy.

Anna Leśniak-Nosowska

Praca jest ważnym elementem życia człowieka. Dla wielu osób jest nie tylko źródłem dochodu, ale pełni też istotną funkcję w zaspokajaniu potrzeby samorealizacji i rozwoju osobistego. U osób niepełnosprawnych praca stanowi jeden z najważniejszych czynników prawidłowego procesu rehabilitacji społecznej. Niepełnosprawni, którzy często mają zaniżoną samoocenę, dzięki zatrudnieniu podnoszą poczucie własnej wartości. Praca może przyspieszyć ich powrót do pełnej lub częściowej sprawności, przełamuje izolację społeczną i daje możliwość kontaktu z innymi ludźmi. Aktywność zawodowa zatem nie tylko zapewnia niezależność materialną i osobistą, ale także kompensuje ograniczenia wynikające z niepełnosprawności, a tym samym poprawia jakość życia. Niestety, osoby niepełnosprawne nie mają takich samych szans na rynku pracy jak osoby sprawne. Przyczynia się do tego stereotypowe podejście pracodawców do zatrudniania osób niepełnosprawnych, niedoskonałość systemów aktywizacji zawodowej oraz dysproporcje w poziomie wykształcenia. Wielu pracodawców postrzega pracowników z niepełnosprawnością jako osoby o mniejszej wydajności, obniżające tempo produkcji oraz generujące koszty związane z adaptacją i utrzymaniem stanowiska pracy. Dodatkowym problemem wydają się skomplikowane przepisy związane z zatrudnianiem osób niepełnosprawnych, zwłaszcza jeśli chodzi o uprawnienia tych osób w miejscu pracy i związane z tym obowiązki pracodawców. Efektem takiego podejścia jest relatywnie niski wskaźnik aktywności osób pracujących. W porównaniu do innych krajów Unii Europejskiej, gdzie stosunek pracujących osób niepełnosprawnych do pracujących osób pełnosprawnych jest średnio na poziomie 40.8%, w Polsce ten wskaźnik wynosi 22,3%.

Od pewnego czasu zauważa się, iż większość państw Unii Europejskiej odchodzi od roli państwa opiekuńczego (warsztaty czy zakłady pracy chronionej) na rzecz gwarancji praw osób niepełnosprawnych na otwartym rynku pracy. Instrumenty skierowane wyłącznie do osób niepełnosprawnych są częściej oceniane jako sprzyjające segregacji. „Zatrudnienie chronione (o charakterze socjalnym) jest zastępowane zatrudnieniem dotowanym i wspomaganym. Działania te zmierzają do wygenerowania przekonania, że zatrudnienie chronione powinno być etapem przejściowym do zatrudniania na otwartym rynku pracy. To

powoduje wzmocnienie procesu decentralizacji polityki zatrudnienia osób niepełnosprawnych oraz coraz większą rolę samorządów regionalnych i lokalnych. Ważna staje się wzrastająca rola poradnictwa, szkolenia zawodowego i asysty osobistej oraz dobrowolnej odpowiedzialności pracodawców za zatrudnianie osób niepełnosprawnych”.¹

Według najnowszych badań opublikowanych na stronie internetowej Biura Pełnomocnika Rządu ds. Osób Niepełnosprawnych, 8,6% ludności w Polsce w wieku produkcyjnym to osoby niepełnosprawne, a ich stopa bezrobocia (czyli ilość osób bezrobotnych w stosunku do wszystkich osób aktywnych zawodowo, tj. pracujących i pozostających bez pracy w kraju) kształtuje się na poziomie 15,3%. Nadal podstawowym źródłem pieniędzy dla osób niepełnosprawnych jest renta z tyt. niezdolności do pracy (57,6%), natomiast z pracy utrzymuje się jedynie 16,9% niepełnosprawnych.²

Polska Organizacja Pracodawców Osób Niepełnosprawnych w opublikowanym „Raporcie o stanie zatrudnienia osób niepełnosprawnych w Polsce” wskazuje, że właściwymi instrumentami poprawiającymi sytuację tych osób jest z jednej strony wzmoczona aktywizacja zawodowa, np. poprzez realizowanie programów ergoterapii (tzn. leczenia poprzez pracę i aktywne zajęcia wspierające zdrowie), z drugiej strony uproszczenie systemu obsługi dofinansowań i refundacji. W wyżej wymienionym raporcie czytamy, że widoczny spadek bierności zawodowej osób niepełnosprawnych odnotowano w 2006 roku, kiedy to rozpoczęto realizację programów aktywizacji współfinansowanych z Europejskiego Funduszu Społecznego. Obecnie (dane 2010 r.) wskaźnik aktywności zawodowej w porównaniu do 2006 r. wzrósł o 3,8 punktów procentowych. W latach 2009-2010 odnotowano także wzrost zainteresowania pracodawców zatrudnianiem pracowników niepełnosprawnych na otwartym rynku pracy.³ Ta pozytywna tendencja wynikała z wysokiego poziomu wsparcia pracodawców, jakie otrzymywali na mocy obowiązującej ustawy o rehabilitacji zawodowej i społecznej osób niepełnosprawnych. W Systemie Obsługi Dofinansowań i Refundacji prowadzonym przez Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych, w końcu grudnia 2010 r. zarejestrowanych było 67,9 tys. osób niepełnosprawnych zatrudnionych na otwartym rynku pracy i 198,3 tys. osób

---

¹ M. Gałan, fragment pracy licencjackiej nt. „Aktywizacja zawodowa osób niepełnosprawnych psychicznie; Lublin 2011r., str.6

² www.niepelnosprawni.gov.pl, Niepełnosprawność w liczbach, 31.10.2011

³ P. Czaplński, Raport o stanie zatrudnienia osób niepełnosprawnych w Polsce, W-wa 2010r.

niepełnosprawnych pracujących w zakładach pracy chronionej (dane PFRON według stanu z 31.03.2011 r.).

Znaczącą barierą dla osób niepełnosprawnych w równym dostępie do miejsc pracy jest dysproporcja w poziomie wykształcenia. Wśród ogółu społeczeństwa wykształcenie podstawowe posiada 6,1%, natomiast wśród inwalidów 17%. Wykształcenie zawodowe posiada 23,7% ogółu, zaś osób niepełnosprawnych 12,6%, natomiast szkołę średnią ukończyło 24,8% osób sprawnych i 15% niepełnosprawnych, a dyplom uczelni wyższej otrzymało 6,5% ogółu wobec zaledwie 3% osób niepełnosprawnych.

Posiadane wykształcenie różnicuje aktywność zawodową osób niepełnosprawnych. Istnieje powiązanie: im wyższy poziom wykształcenia posiadanego przez osoby niepełnosprawne, tym wyższy współczynnik aktywności zawodowej tych osób, (współczynnik aktywności rozumiany jako stosunek liczby osób pracujących i bezrobotnych w danym wieku do ogółu ludności w tym wieku), jak również wyższy wskaźnik zatrudnienia (czyli odsetek osób w wieku 15-64, które pracują zawodowo). Najwyższą aktywnością zawodową cechują się osoby z wyższym i średnim poziomem wykształcenia.

W 2010 r. współczynnik aktywności zawodowej osób niepełnosprawnych w wieku produkcyjnym z wyższym poziomem wykształcenia wynosił 48,9%, zaś wskaźnik zatrudnienia – 43,8%. Dla osób niepełnosprawnych w tym wieku ze średnim poziomem wykształcenia wskaźniki te wynosiły odpowiednio 30,9% i 26,5%. Udział aktywnych zawodowo wśród osób niepełnosprawnych w wieku produkcyjnym z niższym niż średni poziomem wykształcenia (w tym zasadniczym zawodowym) wynosił 20,8%, zaś pracujących – 17,3%.⁴

Większość osób niepełnosprawnych w wieku produkcyjnym wciąż pozostaje poza rynkiem pracy. W 2010 roku odnotowano ich aż 74,1%. Tak wysoki odsetek jest wynikiem nie tylko barier zewnętrznych, na które osoby niepełnosprawne nie mają wpływu (niejasne przepisy prawa, stopa bezrobocia ogółu społeczeństwa, niechęć niektórych pracodawców, bariery architektoniczne), ale także barier wewnętrznych. Na postawy osób niepełnosprawnych i zmniejszenie ich aktywności do wejścia na rynek pracy mają wpływ czynniki, które w dużej mierze zależą od nich samych, są to: niska motywacja, słaba samoocena swoich umiejętności i kwalifikacji zawodowych, niedostateczna wiedza z zakresu sposobów poszukiwania pracy, nieumiejętność autoprezentacji i prowadzenia rozmowy z pracodawcą oraz brak umiejętności określenia swojego celu zawodowego. Aby przełamać bariery wewnętrzne i mieć szansę na

---

⁴ www.niepelnosprawni.gov.pl, Niepełnosprawność w liczbach, 31.10.2011

funkcjonowanie w środowisku pracy, a co za tym idzie realizować swoje marzenia związane z samodzielnością, warto jest korzystać z możliwości jakie daje współczesny rynek szkoleniowy. Istnieje wiele organizacji i firm, których misją jest pomoc osobom niepełnosprawnym. Często realizują one programy, w ramach których udzielają wsparcia psychologicznego i doradczego z zakresu poznania predyspozycji osobowych, wypracowania umiejętności interpersonalnych: komunikacji, autoprezentacji, radzenia sobie w sytuacjach trudnych oraz pozyskania nowych kwalifikacji zawodowych. Zatem kluczem do poprawy sytuacji osób niepełnosprawnych na rynku pracy jest nie tylko zmiana postaw pracodawców i nowelizacja prawa, ale także zwiększanie aktywności niepełnosprawnych. Poradnik, który otrzymujecie Państwo, ma na celu pomóc przede wszystkim tym osobom, które wciąż wahają się przed podjęciem śmiałego kroku w niezależność, jaką daje praca.